

МИСТЕЦТВОЗНАВСТВО

ВИЗНАЧНІ ЮВІЛЕЙНІ ТА ПАМ'ЯТНІ ДАТИ 2012 РОКУ

САМОЙЛЕНКО О. І.

ПРО ЮВІЛЕЇ, ЛЮДСЬКУ ДОЛЮ ТА ІСТОРІЮ: РОЗДУМИ ПРО РОСІЙСЬКУ МУЗИКУ

Етимологія навіть загальновідомих понять виявляє розбіжності у первинних його трактуваннях, відбиваючи суперечності того явища, яке це поняття означає. Зокрема й слово «ювілей» (як похідне як від латинського – *jubilaeus* та від давньоєврейського “*yōbēl*”), відтворюючи відмінні уявлення про ювілейні роки (дати) та пов'язані з ними події, передбачає *дві важливі умови ювілею*: його визначають священним наказом або церковним розпорядженням (Папою у римській католицькій церкві, Мойсеєм у прадавніх євреїв); він знаменує певне *часове досягнення – освоєння значного часового обсягу, долання часової дистанції, важливість якої визнано на основі спільного досвіду людей*, тобто він є спільною для всіх урочистою, святковою подією.

Однак у тлумаченнях, які походять від *латинського слова*, як і в сучасних словникових визначеннях, не ускладнених етимологічним аналізом, ювілейними вважають і хронологічні виміри *долі окремої людини, часових подій приватного життя*.

Природа ювілею як явища та поняття про нього, легко набувши значення культурологічної категорії, відбиває досить загальні для людської історії *антиномії сакрального – профанного, карнавалізованого (церковного – світського), загальносоціального й індивідуально-людського, усії та іпостасі*.

Та головною антиномією, якою пояснюється потреба в ювілейних датах, святах, є *антиномія історичного та особистісного часу, часу культури і часу людського життя*, двох протилежних напрямів часового виміру і часового оцінювання історії людського роду: до накопичення, додавання і збереження, нескінченного збільшення часу існування людства; до витрачання, відбирання і втрати, обмежених навіть своїми термінами – *зменшенням часу життя окремої людини*. Цю антиномію Е. Фромм представив як центральну екзистенціальну дихотомію людської долі, і саме вона дає можливість з'ясувати, чому історія людської культури насичена ювілейними датами та різним ставленням до них¹.

Протиставляючи «порожній час» нудьги та зайнятості часові свята, Г. Гадамер зауважував: «<...> Коли настає свято, цей момент або відрізок часу виявляється сповненим торжества. Це відбулося не тому, що хтось заповнив час; навпаки, сам час став святковим, як тільки настала пора, і з цим безпосередньо пов'язаний характер святкового торжества. Це й може бути назване власне часом, як і час, відомий нам із життєвого досвіду». Свято «створює свій власний час урочистістю», *зупиняє звичайний час*, змушуючи його застигнути: «можливість розраховувати час, мати у сво-

---

¹ Фромм Е. Человек для себя / Э. Фромм. – М. : АСТ ; Минск : Харвест, 2006. – 352 с.

єму розпорядженні час, характерна для звичайного укладу життя, у свято виявляється ніби вилученою» (*курсив – О. С.*)¹.

Очевидно, що першим, можливо, головним героєм ювілею (ювілеїв) є час, причому час датований, фактичний, неухильний. А «ювілейний час», як час святкування досягнутого часового рубежу, стає способом упорядкування, розмежування й осмислення уявлень про час, тобто способом, і досить дієвим, «зупиняти звичайний час», створювати часові зупинки – проміжки вічності в перебігу часу – іти проти цієї часової плинності, структуруючи історію з боку людської долі, цінності окремого життя, надаючи історії, таким чином, більш осмисленого, «людського» характеру, позначивши той час, який *відтворюється у переживанні*, уводячи, таким чином, час пам'ятання або спогаду.

Так, час, як чинника ювілейних дат, набуває грізного, проте необхідного суперника – *пам'ять у єдності її меморіальної і мнемонічної сторін*, надану культурі й людині як для того, щоб пам'ятати, так і для того, щоб забувати, отже, вибирати з того, що запам'яталось, актуальне на певний момент історичного процесу.

Час – історія – пам'ять утворюють той екзистенціальний трикутник, у якому безпосередньо людині належить тільки пам'ять. За її допомогою вона створює кількісні та якісні показники часу і зберігає, передає та перетворює їх в історії. Тому історія – це та спільна традиція людської пам'яті, для якої головною умовою є зацікавленість людини не стільки часом, скільки своїм правом розпоряджатися ним, розмежовуючи часові *сенси*, які мають назавжди залишатися в людській пам'яті, і які переходять у тінь історичного часу, можливо, не назавжди, а лише чекаючи нової меморіально-мнемонічної конфігурації історії.

Ювілеї зміцнюють обидві форми пам'яті, але вони й борються з обома, у такий спосіб виражаючи своє протистояння – не стільки часові, скільки *у часі*, утримуючись на перетинанні двох потоків – історичного часу, який прибуває, і особистісного, індивідуально-життєвого, який убуває, пере-спрямовуючи, спів-організуючи ці потоки, *переплавляючи значення особистої долі на знакові форми* культури, надаючи цій долі нової ролі символічного знаменника в «алгебрі культури» (С. Аверінцев).

Міцно пов'язані з історичною пам'яттю (пам'яттю культури), яка акумулює індивідуальний людський досвід, надає йому нової смислової цілісності, ювілеї набувають тієї *персоніфікованої форми, яка є для них головною сьогодні*. Вона, буквально, виражає протистояння окремої людини загальному історичному руху часу, *перетворення окремої людської долі на постійний предмет усупільненої історичної свідомості, на ціннісний критерій історичного досвіду людей*.

«Рідкісні, дуже рідкісні люди, яким випадає не просто впливати на ту чи іншу сторону сучасного їм суспільного або культурного життя, а якось змінювати простою своєю присутністю забарвлення часу загалом. Як будь-яка таємниця, і ця таємниця може бути виражена хіба що зовсім простими, не науковими словами. Ми говоримо: «Нам довелося жити у їх час»; або дещо урочистіше: «Їм було надано владу». Усе це відчувається сильніше, коли такі люди відходять, і ми чуємо незвичну тишу, яка лякає». Так написав С. Аверінцев *на згадку* свого вчителя, Олексія Федоровича Лосєва².

Слова С. Аверінцева про особливу владу «рідкісних людей» над часом (які стосуються і йому самого) звернені до явища пам'яті культури, цього *еквівалента історичної пам'яті*, який набуває персоніфікованого характеру у своїй меморіальній стороні й посилює значення ювілейних дат у своїй мнемонічній виразності. Доречно

---

¹ Гадамер Г. Г. Актуальность прекрасного / Г. Г. Гадамер. – М. : Искусство, 1991. – С. 310.

² Цит. за: Курбатов С. «Большое время» Сергея Аверинцева [Електронний ресурс] / С. Курбатов // Зеркало недели. – 2006. – № 6. – 18 февраля. – Режим доступа: http://zn.ua/SOCIETY/bolshoe_vremya_sergeya_averintseva-45935.html

відзначити, що в сучасній культурній традиції поняття ювілею пов'язується здебільшого з конкретними людьми, набуває різних значень у зв'язку з персоналізованим предметом, тоді як щодо артефактів, віддалених від живої людської причетності (історія закладу, підприємства, організації, наукового відкриття, технічного винаходу, військова історія тощо), доцільніше застосовувати «безособове» поняття річниці...

Пам'ятаючи слова М. Бахтіна про те, що людина або більша за свою долю, або менша за свою людяність¹, можна сказати, що в ювілейних датах, пов'язаних із життям тих «рідкісних людей», за словами С. Аверінцева, які відкривають людську здатність керувати часом, виражений феномен проростання «людяності», або творчої обдарованості людини, крізь долю, тобто перетворення долі на духовну цінність культури поряд із предметно-ціннісним значенням спадщини певної особистості.

У зв'язку з цим варто нагадати, яке розуміння історії пропонував у своїх Лекціях з російській історії В. О. Ключевський. Він вважав, що історичний процес розкривається в явищах людського життя, а до «первинних сил», які створюють і рухають спільне життя людей, відносив, насамперед, людський дух. Тому «історичному спостереженню доступні конкретні види або форми, яких набуває людський дух у спільному житті людей: це індивідуальна людська особистість та людське суспільство». Спілкування й спадкоємність (наслідування) – такі головні засоби людського співжиття, отже, людської культури, за В. Ключевським. Він укрупнює особистісне начало: «Щоб стало можливим спілкування між людьми, необхідне щось спільне між ними. Це спільне можливе за двох умов: щоб люди розуміли один одного і щоб потребували один одного, відчували потребу один в одному. Ці умови створюються: розумом, який діє за однаковими законами мислення та завдяки спільній потребі пізнання, і волею, яка викликає дії для задоволення потреб. Так відбувається взаємодія людей, можливість сприймати та здійснювати дію. Таким обміном дій окремі особи, які мають розум та волю, набувають здатності вести спільні справи, об'єднуватись у спільноти»².

Звертаючись до історії музики, яка становить музичну сторону загальної історії, можливо розвинути думки В. Ключевського. Виділення двох «спільних», тобто завжди властивих людям «здатностей», розуму й волі, з яких перша виражає загальні потреби пізнання, а друга – індивідуально-особистісні «вольові» шляхи їх задоволення (досягнення нового історичного рівня «спілкування й наслідування»), надає можливість визначити й два способи входження людини в історію, два способи «запам'ятовування» творчої сили людської свідомості. Перший зумовлений унікальністю особистості, неповторністю «образу людини» та її індивідуальної волі як автора історичного процесу, який стає ціннісною реалією культури. Другий спосіб пов'язаний із творчою реалізацією особистості, співзвучною її прагненню виразити спільні потреби історичного розуму, підтвердити вольовим вибором своє прагнення вищого смислового авторитету, над-авторського начала. Це означає вибір однієї з двох сторін пам'яті культури як провідної: мнемонічної, яка активізує живу людську співпричетність, зацікавленість індивідуальною людською долею; меморіальної, яка надає можливість історичним хронотопам просвічувати крізь «шари» особистісних життєвих реалій. У першому випадку відкривається можливість і здатність особистісно виділеного «образу автора» перетворюватися на своєрідний «вічний образ», який завойовує ювілейні обрії культури. У другому – посилюється значення художньо (музично) створених образів, ідей, тем, виражальних прийомів як творчої

¹ Бахтин М. Эпос и роман / М. Бахтин // Вопросы литературы и эстетики. Исследования разных лет. – М. : Худож. лит., 1975. – С. 479.

² Ключевский В. О. Лекции по русской истории / В. О. Ключевский // Ключевский В. О. Собрание сочинений : [в 8 т.]. – Т. 1. – М. : Гос. изд-во полит. лит., 1956. – С. 21–22.

мови, здатної входити у сферу культурних артефактів, брати участь у створенні, розвитку й зміцненні семіосфери культури.

Є дві парадигми персоніфікованого ювілейного плану, індивідуально-творчого рельєфу культури: *особистість, яка більша за творчість*, і цим визначається своєрідність цієї творчості та зацікавленість нею, і *творчість, яка перевершує значення окремої особистості*, добровільно поступаючись першістю свого «Я» перед торжеством загальнозначущих смислів. Ювілеї, як форма пам'яті культури, свідчать і про перший, і про другий способи людського протиборства з часом, ціннісно урівнюючи їх як рівноважливості мнемонічної і меморіальної сторін історичної свідомості. Людина пам'ятає для того, щоб згадувати, і згадує для того, щоб пам'ятати. У цьому криється причина ставлення до тих ювілейних дат, які виражають ціннісний досвід минулого, тобто звернені до людей, чий життєві хронотопи значно відділені від нас часом. Ювілеї особистостей, безпосередньо присутніх у життєвому світі культури, які самі беруть участь у ювілейній події, стають формою «майбутньої пам'яті про минуле», своєрідною репетицією *можливого безсмертя* – *можливого* подальшої, за межами своєї долі, участі людини *та її справ* в історії соціуму. Однак саме ювілейні дати змушують замислитися над тим, як по-різному пам'ятається і згадується те, що належить історичному часу культури. І ця *різна якість актуалізації пам'яті* залежить від індивідуально-творчих особливостей людської долі.

Особливий світ російської музики, у її класичному значенні, тобто композиторської творчості XIX століття, підтверджує таку залежність, виявляє ті відмінності у входженні російських композиторів в «ювілейний час» культури, які зумовлені ставленням до авторського начала в музиці в його співвіднесеності з авторитетом національно-стильової традиції.

Для західноєвропейських композиторів цього історичного періоду цілком прийнятним є уявлення про «образ композитора» як про такий, що належить до галереї «вічних образів» (образи Ф. Шопена, Н. Паганіні, Р. Шумана, Ф. Ліста, Р. Вагнера, Дж. Верді), тобто як до самотнього психологічного особистісного типу передусім, чия музична предметність не заступає, а тільки увиразнює цей тип, зумовлена ним найбільшою мірою. Але цей підхід не дає необхідної змістової повноти, не відповідає ціннісним параметрам у зверненні до російських композиторів, чия творчість була, скоріше, запереченням художнього індивідуалізму, що, звичайно, не перешкоджає індивідуальності художнього пошуку кожного з них. Тому й випадав із системи творчих відносин, визнаних російськими майстрами, феномен художньої свідомості О. Скрябіна: його С. Рахманінов називав людиною, яка стоїть на «нічій землі»...

Не самоствердитися у творчості, а розвинути ті художньо-естетичні можливості російської музики, які забезпечать її визнання як національної композиторської школи, стануть опорою у створенні російської музичної мови на засадах соборності та «умиротвореного психологізму» (Д. Лихачов) – такою є стильова установка не тільки представників «нової російської музичної школи», ініційованої М. Балакіревим, а й П. Чайковського С. Танєєва, С. Рахманінова, тим більше композиторів службово-канонічного напрямку, насамперед, О. Кастальського. Передумовою такого розуміння ролі митця є, звичайно, творчість М. Глінки.

Звідси – й чудове «аматорство» представників композиторського Петербурга, як і ренесансно-камератні ознаки творчої співдружності, створеної М. Балакіревим, які свідчать про цілковиту відмову від професійної корисливості; звідси – і широко трактована, зокрема в організаційному суспільному плані, ідея *служіння музиці*. Однак ця специфічна ознака російської музики класичного періоду стала причиною трагічної долі й заниженої оцінки творчості М. Балакірева (1837–1910), чий ювілей – 175 років від дня народження – і 2012 року не став ні ювілейною подією життя, ні ювілейним святом

творчості композитора в тому масштабі, на який він заслуговує. Критичним, навіть осуджувально скептичним було ставлення до М. Балакірева його сучасників, передусім М. Римського-Корсакова, і це негативно вплинуло на подальше ставлення до його композиторської творчості, воно закріпилося і в музикознавчих розвідках, автори яких досить часто акцентують на відставанні музичних задумів М. Балакірева від творчих ідей своїх учнів, зокрема О. Бородіна, у сфері циклічної симфонії.

Справді, хронологічно симфонії М. Балакірева створені пізніше, порівняно не лише з О. Бородіном, а й з наймолодшим серед петербурзьких симфоністів – О. Глазуновим. Так, О. Бородін (1833–1887) написав свою Першу симфонію 1866 року, Другу – 1876, Третю (яку оркестрував А. Глазунов) – 1887 року. А. Глазунов Першу симфонію створив 1881 року, останню, Восьму, – 1906 р. Симфонії М. Балакірева завершені й записані пізніше: Перша – 1897, Друга – 1908 року. Тому в композиційному та музично-тематичному змісті симфоній М. Балакірева багато чого видається уже «вторинним», таким, що ніби повторює досвід його учня та молодшого сучасника.

Однак, по-перше, створене О. Бородіном і А. Глазуновим було підготовлене уроками – *імпровізаційною музичною дидактикою* – М. Балакірева, у яких він розробляв і *наполегливо* утверджував жанрово-стильовий прообраз циклічної російської лірико-епічної симфонії, аж до стилістики провідних тем та способів фактурного викладу. По-друге, феномен М. Балакірева полягає у тому, що він надає перевагу буквально-усній динамічній формі звучання музики і з недовірою ставиться до написаного музичного тексту. Він блискуче втілював усну пам'ять російської музичної культури в її композиторській іпостасі, його музика є органічною складовою саме цієї, усної традиції. Задуми обох симфоній М. Балакірева виникли значно раніше за їх написання, багато чого провіщуючи в симфонічній творчості інших російських композиторів, *випереджаючи* її. Таким відкриттям-провісником російського симфонічного методу є розробка вступної одноголосної теми, похідним від якої є весь тематичний матеріал першої частини симфонічного циклу. Ця тема – новий тип монодії, яка синтезує різні жанрово-інтонаційні прообрази, переплавляє їх на нову ущільнену семантичну якість горизонтального мелодичного розгортання. Цим розгортанням передбачено різноманітні мотивні й ритмічні перетворення і зчеплення, фактурно-гармонічні поєднання, поліфонічну диференціацію й зближення, тобто вертикально-рухливі метаморфози вихідного музичного матеріалу. Цей тип мелодичного становлення форми буде не лише «сприйнятий» у симфонічній поезиці О. Глазунова й С. Танєєва, а й за-своєний, широко розвинений як специфічно російський у творчості С. Рахманінова, пізніше – Д. Шостаковича, Б. Тищенко. Він провіщає монодичний спосіб формування провідного тематизму у творчості Г. Канчелі і Є. Станковича, тобто стає одним із постійних музичних хронотопів симфонії у ХХ столітті.

Найбільш співчутлива, хоча й наївна оцінка композиторської особистості М. Балакірева, спроба розглянути «обличчя» автора крізь типові для нього прийоми музичної виразності міститься в Новому енциклопедичному словнику (1911–1916)¹: «Балакірев був надзвичайно обдарований здатністю до самообмеження. Він завжди тримається в заздалегідь визначених художніх межах <...> Витончений гармоніст, він ніколи не впадає у химерність. Чудовий інструментальник, він не зловживає оркестровими барвами, досягаючи звукової потужності – без накопичення оркестрових звучань і колоритності – при збереженні строгої визначеності малюнка. Яскравий мелодист, він уник монотонності гомофонного стилю. Жагуча натура – він і у прояві пристрасті залишається цнотливо-стриманим. Його музика дихає здоров'ям і силою. Вона далека від романтичних мрій, не схильна до фантастики, але сповнена своєрід-

¹ Соловьєв Е. Балакірев Милий Алексеевич [Електронний ресурс] / Е. Соловьєв. – Режим доступу: <http://www.skill21.ru>

ного містичного характеру. Вона розкриває спокійний світогляд, не отруєний хворобливою нервовістю століття. Властиві їй щирість і теплота характерні й для всієї російської музичної школи»¹. У цьому ж виданні відзначено здатність М. Балакірева благоговійно ставитись до пам'яті про інших композиторів, чий внесок у музику є особливо значним: «Йому належить ініціатива відкриття 1894 року пам'ятника Шопену на його батьківщині, у Желязовій Волі. Він брав участь у комісії з установавання пам'ятника Глінці в Петербурзі і написав для цього випадку кантату, виконану на святі відкриття пам'ятника. Раніше, при відкритті пам'ятника Глінці на його батьківщині, у Смоленську, він диригував там урочистим концертом із його творів»².

Головне, про що свідчить наведена характеристика, – це потреба в самообмеженні, у доланні, «притлумленні» музично-мовного егоцентризму заради стильової цілісності школи, вона є *методичною домінантою* всієї діяльності композитора. Властива М. Балакіреву схильність віддавати своє багатогранне музичне обдарування, межуючи з жертівністю, є зворотним боком його особливого таланту – таланту ухвалювати й визнавати сукупність творчих можливостей музики, її «актуально-прекрасне» призначення як духовне багатство, спільне, а тому – й особисте, власне, таким шляхом виражати свою причетність до музичної «діяльності духу». На її значення для безупинної темпоральної роботи пам'яті вказують такі слова Г. Гадамера: «Наше повсякденне життя являє собою безперервний рух через одночасність минулого й майбутнього. Сутність того, що ми називаємо “духом”, полягає в самій здатності просуватися вперед, утримуючи цей обрій відкритого майбутнього і неповторного минулого. Мнемозина, муза пам'яті, муза пануючого спогаду, який царює там, водночас і муза духовної свободи. І пам'ять, і спогад, які несуть у собі мистецтво минулого, традицію нашого мистецтва і сміливе експериментування, його неймовірні, суперечливі, форми, що себе заперечують, однаково свідчать про роботу духу. І ми маємо запитати себе: що впливає з такої єдності минулого і сьогодення?»³.

Риторичне у постановці Г. Гадамера, це питання припускає цілком певну відповідь у контексті проблеми двоїстого характеру ювілейних дат, антиномічності природи явища ювілею як свята, а водночас, – як пам'яті, як спогаду.

З *єдності* минулого, сьогодення й майбутнього, з цієї цілісності часу впливає необхідність творчо оволодівати ним, і особлива відповідальність перед ним, якою визначаються зусилля *особистості зрозуміти таємний смисл дарованої їй долі в надії на її вище виправдання*.

Узагальнені явищем ювілею ціннісні координати культурної пам'яті знаменують спробу зрозуміти (іноді – поблизу, іноді – на значній відстані) доцільність людського життя. Остаточної відповіді така спроба не припускає, оскільки вона і є вираженням відповідної активності людської свідомості.

Утім, тут виправданням можуть стати слова С. Аверінцева (1937–2004), несподівані для всіх, які він сказав наприкінці виступу в Київській духовній академії незадовго до відходу з життя: «Помолитесь про мене, батьки і брати, я багато чого не розумію». Як пише протоієрей Петро Зуєв, «це було сказано так щиро, так нехитро, так просто...»⁴.

---

¹ Соловьев Е. Балакирев Милий Алексеевич [Електронний ресурс] / Е. Соловьев. – Режим доступу: [pp.http://www.skill21.r](http://www.skill21.r)

² Там само.

³ Гадамер Г. Г. Актуальность прекрасного / Г. Г. Гадамер. – М. : Искусство, 1991. – С. 273.

⁴ Зуев Пётр, прот. Тихое присутствие Сергея Аверинцева [Електронний ресурс] / Протоиерей Пётр Зуев // Зеркало недели. – 2004. – № 8. – 28 февраля. – Режим доступу: http://zn.ua/SOCIETY/tihoe_prisutstvie_sergeya_averintseva-39025.html

ЛІТЕРАТУРА

1. Аверинцев С. К уяснению смысла надписи над конхой центральной апсиды Софии Киевской / С. Аверинцев // Софія-Логос. Словник. – К. : Дух і Літера, 1999. – С. 214–243.
2. Бахтин М. Эпос и роман / М. Бахтин // Вопросы литературы и эстетики. Исследования разных лет. – М. : Худож. лит., 1975. – С. 447–483
3. Гадамер Г. Актуальность прекрасного / Г. Г. Гадамер. – М. : Искусство, 1991. – 368 с.
4. Зуев Пётр, прот. Тихое присутствие Сергея Аверинцева [Электронный ресурс] / Протоиерей Пётр Зуев // Зеркало недели. – 2004. – № 8. – 28 февраля. – Режим доступа: http://zn.ua/SOCIETY/tihoe_prisutstvie_sergeya_averintseva-39025.html
5. Ключевский В. О. Лекции по русской истории / В. О. Ключевский // Ключевский В. О. Собрание сочинений : [в 8 т.]. – Т. 1. – М. : Гос. изд-во полит. лит., 1956. – 328 с.
6. Курбатов С. «Большое время» Сергея Аверинцева [Электронный ресурс] / С. Курбатов // Зеркало недели. – 2006. – № 6. – 18 февраля. – Режим доступа: http://zn.ua/SOCIETY/bolshoe_vremya_sergeya_averintseva-45935.html
7. Соловьев Е. Балакирев Милий Алексеевич [Электронный ресурс] / Е. Соловьев. – Режим доступа: pp.http://www.skill21.ru
8. Фромм Э. Человек для себя / Э. Фромм. – М. : АСТ; Минск : Харвест, 2006. – 352 с.

Самойленко О. І. Про ювілеї, людську долю та історію: роздуми про російську музику. Розглянуто етимологічні, культурологічні та естетико-психологічні аспекти поняття ювілею, визначено його антиномічні засади у їх зв'язку з феноменами часу та пам'яті, виявлено особливі ознаки музично-історичної поетики російських композиторів ХІХ століття, творчої особистості М. О. Балакірева та його симфонічного методу.

Ключові слова: ювілей, час, пам'ять, людина, історія, розуміння.

Самойленко А. И. О юбилеях, человеческой судьбе и истории: размышления о русской музыке. Рассмотрены этимологические, культурологические и эстетико-психологические аспекты понятия о юбилее, определены его антиномические основы в их связи с феноменами времени и памяти, выявлены особые черты музыкально-исторической поэтики российских композиторов ХІХ столетия, творческой личности М. А. Балакирева и его симфонического метода.

Ключевые слова: юбилей, время, память, человек, история, понимание.

Samoylenko O. I. The Anniversaries, Human Destiny and History: Reflection on Russian Music. The author considers the etymological, cultural, and aesthetic – psychological aspects associated with the anniversary concept, defines its antinomian basis in relation to the phenomena of time and memory. He reveals the special features of musical and historical poetics inherent to Russian composers of the 19 century, especially for M. Balakirev's creative personality and his symphonic method.

Key words: anniversary, time, memory, person, history, understanding.